

Maa- ja metsätalousministeri Jari Leppä

Maa- ja metsätalousministeriö
Hallituskatu 3 A
PL 30, 00023 Helsinki
jari.leppa@mmm.fi

VAATIMUS

Turtola 20.5.2020

Viite: ministeriönne adressivastine 6.4.2020 Dnro VN/7652/2020

Arvoisa ministeri Jari Leppä

Kerrotte: *”Ministeriö avaa keskustelun koskitilojen kalastusoikeuksista tarvittaessa uudelleen, mikäli niitä koskeva lainsäädäntö tai oikeuskäytäntö oleellisesti muuttuvat siitä, mitä ne olivat selvitystä tehtäessä.”*

Sanoitte Muonion seminaarissa 30.8.2019 selkeästi, että keskustellaan sitten, kun ministeriön selvitys on saatu. Olemme erittäin pettyneitä siihen, että ministeriö ei ole suostunut keskustelemaan kanssamme argumentoiden asiakohdista, jotka olemme esiin nostaneet, vaan lupauksistanne huolimatta olette sulkeneet keskustelun kalastusoikeuksista. – Sivuuatatte Tornionjokilaakson rannanomistajien perusoikeudet täydellisesti: moneen kertaan lupaamaanne neuvottelukuntaa ette ole avannut. Lupauksista huolimatta ministeriönne ei osallistunut järjestämäämme Tornion kalastusoikeusseminaariin 21.1.2020.

Onko sitoutumisen eskalaatio ministeriössänne niin lujassa, että ministerin puheilla ja lupauksilla ei ole minkäänlaista merkitystä? Selvityksenne osoittaa lainsäädännön selkeät muutostarpeet, joita virkamiehistö ei myönnä. Muutokset aiheuttaisivat virkamiehistölle lisää töitä, mutta meille perustuslailla suojatun omaisuutemme tunnustamista myös ministeriön taholta.

Kerrotte, että selvityksen päätavoitteena on ollut kartoittaa lohiregaalin ja erityisesti koskitilojen kalastusoikeuksien käytön tilannetta tänä päivänä ja arvioida, tarvitaanko uusia linjauksia ja niiden edellyttämiä muutoksia lainsäädäntöön. Ongelma on juuri se, että tarkastelette oikeuksien käyttöä, mutta ette perustuslakivaliokunnan vaatimuksia ja kansalaisten peräänkuuluttamaa oikeusperustaa. Toteavalla menetelmällä ja omana työnä tekemänne selvitys ei tuo esiin lainsäädännön muuttamistarpeita.

Sen sijaan, että ottaisitte kantaa esille nostamiimme asiakysymyksiin, linnoittaudutte Matkakosken keskeneräisen erityistapauksen taakse. Tapaus liittyy kiinteistötoimitukseen 210-356705, jossa oli tarkoitus ratkaista, *”voidaanko Matkakoskessa harjoitettu siianlippous merkitä kiinteistörekisteriin erityisperusteisena kalastusnautintana*”. Ei ole voitu merkitä, koska MMM on rakentanut lait siten, että talon kalastusoikeutta ei voi rekisteröidä omalla kylällä, vaan ainoastaan naapurikylässä ylimuistaisen nautinnan perusteella.

Mikäli hovioikeus epäselvän lainsäädännön vuoksi päätyy siihen, että kiinteistörekisterimerkintä ratkaisee kalastusoikeuden, olisi se yleisestä oikeusperiaatteesta poikkeava ratkaisu ja todistaisi osaltaan välittömän lainsäädännön muuttamistarpeen. Pilottitoimitukset tehnyt *Jaakko Haapala* totesi päätöksissään, että luovutuskirjoissa pidätettyjä ja luovuttamattomia kalastusoikeuksia ei voi käsitellä kiinteistötoimituksissa. Pilottikohteiden kiinteistötoimitusten tarkoitusta ja merkitystä kalastusoikeuden kannalta on tulkittu väärin.

Se, ettette piittaa Jaakko Haapalan vetoomusta lainsäädännön muuttamistarpeista, on osoitus kiinteistötoimitusten yksipuolisesta tulkinnastanne.

Myös OTT *Matti Hepola* pitää tolkuttomana tilannetta, jossa tilan naapurikylässä oleva sekundäärinen kalastusoikeus tunnustetaan ja tunnustetaan, mutta omalla kylällä olevaa varsinaista kalastusoikeutta ei voida tunnistaa eikä viedä kiinteistöjärjestelmään. [*liite*] Kyse on selkeästi järjestelmän heikkoudesta, ei kalastusoikeuden puutteesta.

On päivänselvää, että lait eivät ole kohdallaan, jos omaisuuserät vaihtavat omistajaa kiinteistörekisterin perusteella osapuolten sopimusten vastaisesti. Kiinteistörekisteristä ei voi katsoa onko kalastusoikeutta myyty koskikaupan yhteydessä. Yhtä vähän voi venerekisteristä päätellä kuuluiko venekauppaan perämoottori vai aivot.

Oikeusvaltioperiaate ei anna MMM:lle oikeutta piiloutua sellaisen lainsäädännön taakse, joka on vakavassa ristiriidassa muun lainsäädännön, Suomen perustuslain ja perustuslakivaliokunnan linjauksen kanssa. Ministeriö voi vain puolustaa perustuslain vaatimuksia rinnan perustuslakivaliokunnan kanssa. Näin ollen MMM on velvollinen osallistumaan keskusteluun, ja tuomaan eduskunnan käsittelyyn lainsäädäntömuutokset perustuslaissa turvatun omaisuuden suojelemiseksi.

Lainsäädäntöneuvos *Pekka Kemppainen* on maininnut, että *Peppiina Huhtalan* selvityksessä ei oteta kantaa lohiregaalia koskevan oikeustilan säilyttämisen tai muuttamisen puolesta. Lisäksi hän on korostanut, että selvitys ei sisällä ehdotuksia ministeriön linjauksiksi. Lapin Kansalle antamassaan haastattelussa erityisavustaja *Teppo Säkinen* totesi, että selvitys ei ota kantaa mihinkään, vaan lähinnä tarjoaa taustaa keskustelun pohjaksi.

Vakuutteluista huolimatta esim. Lapin ELY-keskus ja Fortum käyttävät selvityksenne linjauksia meitä Tornionjoen rannan- ja kalastusoikeuden todellisia omistajia vastaan. Valtiovalta on tehnyt selvityksen omasta asiastaan. Se ei voi olla puolueeton. Muistutamme siitä, että Pajalan tapauksen korkeimman oikeuden ratkaisussa 1951 oikeus ei voinut antaa mitään arvoa valtion itsensä tekemille selvityksille omassa asiassaan.

Olette toteuttamassa kymmenien tuhansien pohjoissuomalaisen tilojen omaisuuden siirron voimayhtiöille ilman korvauksia samaan tapaan kuin olette vieneet lohenkalastuksen yksityisiltä valtiolle hallinnollisin keinoin ilman korvauksia. Kun suljette keskustelun lainsäädännön muuttamistarpeista, se tarkoittaa virkamiesvallan ylivaltaa kansalaisista, mikä puolestaan tarkoittaa, että valtiovalta on täysin erillään kansasta.

Kommenttinne lainsäädännön mahdollisesta muuttumisesta on mielenkiintoinen. Seuraako ministeriö sivusta oman hallinnonalansa lakimuutoksia? Ministeriön asema on muuttaa lainsäädäntö ja siihen perustuva oikeuskäytäntö sellaiseksi, että kansalaisten perusoikeudet toteutuvat myös Tornionlaaksossa oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti ja perustuslain edellyttämällä tavalla, niinkuin perustuslakivaliokunta on sen linjannut. [PeVL 5/81]

Arvoisa ministeri;

Me Tornionjoen kalastusoikeuksien todelliset omistajat vaadimme välittömästi lopettamaan kaikki toimet Tornionjoen kalastusoikeuksien siirtämiseksi voimayhtiöille ja Metsähallitukselle. Odotamme Teiltä nopeaa ja vilpitöntä vastaustanne kysymykseemme; tunnistatteko johtamanne ministeriön oikeusvaltioperiaatevajeen ja milloin kutsutte koolle asianosaisten keskinäisen neuvottelukunnan?

Kunnioittavasti Kalervo Aska *kalervo.aska@hotmail.com* puh: 040 5158889

Tornionjoen kalastusoikeuden omistajat yksimielisesti edellä esitetyn puolesta:

Markku Ponkala, Pirkkiön osakaskunta
Erkki Kettunen, Kivirannan osakaskunta
Heikki Perttula, Alavojakkalan osakaskunta
Jussi Pelimanni, Ylivojakkalan kalastuskunta
Risto Leinonen, Kukkolankosken osakaskunta
Alpo Uusimaa, Kukkolan osakaskunta
Jouni Vaaraniemi, Karungin osakaskunta
Jari Tervahauta, Korpikylän osakaskunta
Jorma Marjeta, Kainuunkylän osakaskunta
Toivo Honkaniemi, Armassaaren kalastuskunta
Esko Alatulkkila, Alkkulan osakaskunta
Pertti Siikavirta, Närkin-Tengeliön ja Portimojärven osakaskunta
Petri Ollikkala, Kaulinrannan kalastuskunta
Mauri Välimaa, Juoksengin kalastuskunta
Seija Piippola, Niemen-Saloniemen kalastuskunta
Kyösti Aska, Turtolan kalastuskunta
Kalervo Aska, Piippolan osakaskunta
Heikki Jolma, Pellon kalastuskunta
Heino Juuso, Lempeän kalastuskunta
Jaakko Korva, Kiuruniemen kalastuskunta
Eero Rundgren, Väylänpään osakaskunta
Markus Metsävainio, Lappean Ääverkosken osakaskunta
Pekka Pelttari, Tornionjoen kalastusalueen puheenjohtaja, emeritus

Liitteenä OTT Matti Hepolan asiantuntijalausunto

LAUSUNTO

Kalervo Aska on Tornionjoen osakaskuntien edustajana pyytänyt allekirjoittaneelta lyhyttä lausuntoa/kannanottoa kalastusoikeuksien nykytilanteesta joella erityisesti silmällä pitäen koskitilan kalastusoikeutta suhteessa vesialueen alkuperäisen omistajan kalastusoikeuteen. Tätä kirjoitusta varten ei ole ollut mahdollisuutta perehtyä asiakirjoihin tai muuhun aineistoon. Kirjoitus on laadittu hyvin yleispiirteiseksi käytännön kokemuksen ja vuosien varrella asiaan perehtymisen tuoman kokemuksen kautta. Tavoitteena on ollut pelkistää ja tuoda korostetusti esiin kalastusoikeutta ja sen jakaantumista koskevat oikeudelliset ongelmat erityisesti Tornionjoella, mutta saman tyyppinen on tilanne myös mm. Kemi- ja Lijoella. Lausunnossa ei käsitellä lohiregaalia tai erityiskysymyksiä.

Juridinen tausta

Kalastusoikeuden kannalta lähtökohta on hyvin selkeä. Kalastusoikeus kuuluu eräin poikkeuksin vesialueen omistajalle. Jos vesialuetta ei ole jaettu, sitä hallitsee osakaskunta. Jos osakaskunta (tai sitä edeltänyt yhteenliittymä) on luovuttanut vesialueen/vesivoiman ja vesialueesta esim. lohottu koskitila, kuuluu kalastusoikeus koskitilan omistajille.

Tätä selkeää pääsääntöä ei voida kuitenkaan suoraviivaisesti soveltaa käytännössä Pohjois-Suomen suurilla entisillä lohijoilla. Vesivoiman, koskivoiman ja vesialueen kaupoissa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä pidätettiin kalastusoikeus entisille omistajille laajasti. Tehdyt kaupat (kauppakirjat) ovat sanamuodoltaan vaihtelevia ja loppujen lopuksi kauppakirja ja sen tulkinta sekä myyjän ja ostajan välinen vuosikymmenten aikana muodostunut oikeussuhde ratkaisevat sen, onko ja kuinka laajasti kalastusoikeus pidätetty myyjälle. Pidän lähtökohtaisesti kalastusoikeuden tulkintaa tässä suhteessa esineoikeudellisena kysymyksenä. Tämä tarkoittaa sitä, että ratkaisevaa oikeuden laajuuden ja haltijan välisessä suhteessa on alkuperäinen sopimus ja sopimussuhteessa noudatettu käytäntö.

Olen eräissä asiantuntijalausunnossaan pitänyt arveluttavana tilannetta, jossa tilan naapurikylässä oleva sekundäärinen kalastusoikeus tunnustetaan, tunnustetaan ja voidaan viedä kiinteistörekisteriin, mutta omalla kylällä olevaa varsinaista jatkuvasti käytössä olevaa kalastusoikeutta ei voida tunnistaa eikä merkitä kiinteistörekisteriin. Tällöin joudutaan tilanteeseen, jossa oikeudenkäynti yleisessä tuomioistuimessa pidätetyn kalastusoikeuden olemassaolosta ja laajuudesta jää ainoaksi oikeussuojan turvaavaksi tieksi. Toisin sanoen periaatteessa myyjänä toimineen osakaskunnan (käytännössä sen edeltäjäorganisaation) tulisi käydä oikeutta ostajaa (voimayhtiötä tai sen seuraajaorganisaatiosta) vastaan siitä, että pidätetty kalastusoikeus on olemassa. Näin on myös tilanteissa, joissa osakaskunta on toiminut vuosikymmenet ”kalastusoikeuden haltijana” myyden esim. kalastuslupia. Pidän tällaista oikeudenkäyntiä täysin mahdollisena

ja joissakin tilanteissa myös perusteltuna, mutta onko se yleisen oikeudenhoidon ja asioiden järjestäytyneen käsittelyn kannalta paras tapa, on toki eri kysymys.

Oikeudenkäyntiin yleisessä tuomioistuimessa sisältyy myös käytännössä eräitä vaikeuksia, joista kuluriski yleensäkin tunnustetaan tällä hetkellä ehkä pahimmaksi oikeusturvan saatavuutta koskevaksi epäkohdaksi. Lisäksi kalastusoikeutta koskevissa asioissa törmätään epäselviin toimivaltaa koskeviin säännöksiin. Voi käydä niin, että yleinen tuomioistuin päättää pidätettyä kalastusoikeutta koskevan asia olevan kiinteistöoikeudellinen rekisteriasia. Tällöin joudutaan päättymättömään oravanpyörään. Kiinteistöoikeudellisesti kylän sisäistä kalastusoikeutta ei voida rekisteröidä. Jos asia – mielestäni virheellisesti – tulkitaan pelkästään kiinteistöoikeudelliseksi, itse peruskysymys eli kalastusoikeuden olemassaolo ja laajuus jää selvittämättä. Itse oikeus häviää järjestelmien rakenteisiin. Oikeana pidän tulkintaa, jossa kalastusoikeutta ja sen laajuutta koskeva asia käsitellään yleisessä alioikeudessa normaalin menettelyn puitteissa esineoikeudellisena asiana.

Kriittisiä näkökohtia

Kalastusoikeudet ovat entisten ja nykyisten - ja myös tulevien - lohijokien kannalta ensiarvoisen tärkeä asia; kysymys ei mistään pikkujutusta. Pohjois-Suomen olosuhteissa näkyy selvästi järjestelmän heikkous ja kertakaikkinen jälkeenjäneisyys. Kalastusoikeus on perimältään esineoikeudellinen kysymys, jonka olemassa oloa ei ratkaista pelkästään kiinteistörekisterin vaan saantojen, luovutusten, kauppojen ja muiden oikeustoimien kautta ja niitä tulkitsemalla. Viime kädessä tämä tulkinta tehdään ja pitää tehdä yleisessä tuomioistuimessa (ajankohtaisin esimerkki löytyy Ruotsista Girjasin saamelaiskylän oikeudenkäynnistä Ruotsin valtiota vastaan mm. kalastusoikeuden oikeasta haltijasta).

Pohjois-Suomen jokivesistöjen vesivoimaa koskevat luovutukset tehtiin valtaosin niin, että keskeisin kaupan kohden oli vesivoima tai vesialue vesivoiman vuoksi. Voimayhtiöt eivät olleet ollenkaan kiinnostuneita kalastusoikeudesta ja kaupoissa kalastusoikeus pidätettiin edellä todetuin tavoin myyjille laajasti. Ajattelutapa lähti tuolloin siitä, että jäljelle jäävä kalastusoikeus tulisi jäämään tilojen omistajien ja jakokuntien omaisuudeksi. Nykytila, jossa kalastusoikeus alkuperäisten omistajiensa selkeän vesivoimakaupoissa ilmaistun tahdon vastaisesti, tulkitaan - nimenomaan tulkintaan - siirtyneen yksioikoisesti ja kokonaan vesivoiman hankkineiden tahojen eli voimayhtiöiden omaisuudeksi, on moraalisesti suuri vääryys.

Kalastusoikeuden pidättäminen vesialueen ja vesivoiman kaupassa oli aivan tavanomainen esine- ja kauppaoikeudellinen sopimuksen ehto, jonka olemassaolosta ja sisällöstä ei päätä kiinteistöjärjestelmä rekisterimerkintöineen vaan viime kädessä yleinen tuomioistuin. On syytä korostaa sitä, että rekisteriin merkitsemiseen on perimältään olemassa olevan oikeuden toteava, ei sitä luova tai lakkauttava toimenpide.

Jos oikeusjärjestelmän tulkinnoilla luodaan tilanne, jossa rakentamattoman Tornionjoen kalastusoikeuden selkeästi parhaalla tiedossa olevalla tavalla turvanneiden alkuperäisten omistajien oikeudet siirtyvät kokonaan voimayhtiöille, tehdään selkeä oikeusmurha.

Rovaniemellä 19. päivänä toukokuuta 2020

Matti Hepola, OTT, dosentti